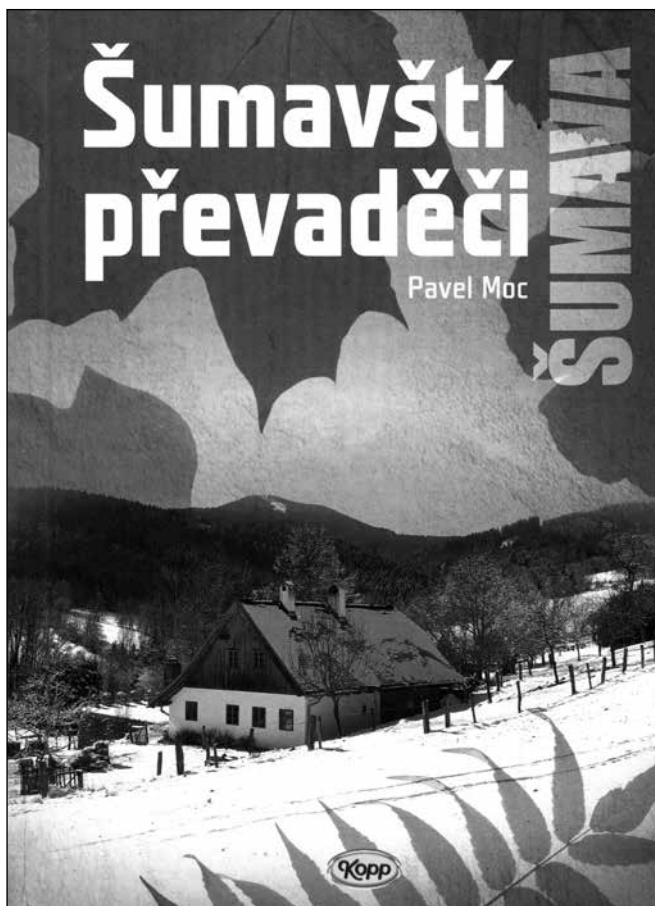

Šumavští převaděči

Pavel Moc

SUMAVA

Kopp

Pavel MOC: Šumavští převaděči

Koop, České Budějovice 2021 (2. vydání), 235 stran

PETR MALLOTA

„Vyčítáte rodičům, že utekli do Austrálie a že Vás tu nechali samotného? Nevyčítám. V době rozhodnutí o útěku nic jinak udělat nemohli. A pak šel život každého z nás, jak šel. Takto se rozhodli žít a já to respektuji. Nic jim nevyčítám. Oni za to nemohli, že jsme se museli rozdělit. A jestli táta svými převody lidí za hranici po Únoru 1948 pomohl zachránit alespoň jeden lidský život, nežli zbytečně.“¹

Slova Jaroslava Petroviče (nar. 1939), syna šumavského převaděče Jana Petroviče, pronesená v roce 2017 při rozhovoru s českobudějovickým badatelem Pavlem Mocem (nar. 1954), jsem vybral jako vhodný úvod tohoto textu. Dotyčný převaděč totiž patří k hlavním hrdinům recenzované knihy. Ta vyšla v roce 2021 a ještě téhož roku se dočkala i druhého vydání. Jedná se o Mocovu druhou publikaci, tou první byly *Výstřely na šumavské hranici 1949–1951*,² jejíž recenze vyšla v *Securitas Imperii* č. 42–43 (2023).

Jak si stojí tato kniha, ať již ve srovnání se svou předchůdkyní či s dalšími pracemi na podobné téma? Obecně lze říci, že autor své badatelské aktivity, zaměřené původně především na legendárního převaděče a kurýra – „krále Šumavy“ – Josefa Hasila (1924–2019), dále rozvinul, přičemž nejenže objasnil další dosud neznámé aspekty jeho činnosti (a života vůbec), ale přinesl poznatky i k dalším mimořádně zajímavým příběhům z konce čtyřicátých a začátku padesátých let, které s ní více či méně souvisejí. Jedná se především o případ velice činorodé skupiny převaděčů, která měla centrálu – můžeme-li to takto říci – v osadě Milešice, rozkládající se pod šumavskými horami Bobík a Boubín. V době největší slávy čítala tato skupina celkem šest „kmenových“ členů, k nimž patřili Jan Petrovič z Milešic (1924–1998), Jan Rachač z Prachatic (1909–1960), Josef Důra z Mlynářovic (1928–2002), František Jaroš ze Dvorů (1930–1994), a především pak dvojice mladíků z Českých Budějovic Jan Mašek (1923–2011) a Jaroslav Kaska (1925–2004). A právě příběhy těchto lidí tvoří vedle „hasilovské“ linky druhou a co se rozsahu týče i důležitější část Mocovy publikace. To platí zejména o osudech dvou posledně jmenovaných – Maška a Kasky. Ti se do protikomunistického odboje zapojili nejprve jako členové organizace Lípa, která kolportovala protirežimní letáky, aby následně své odbojové portfolio rozšířili o převádění režimem pronásledovaných lidí (viz milešická skupina převaděčů). Nakonec, poté, co byla tato organizace komunistickou tajnou policií

1 MOC, Pavel: Šumavští převaděči. Koop, České Budějovice 2021, s. 231.

2 TÝŽ: *Výstřely na šumavské hranici 1949–1951*. Koop, České Budějovice 2022.

odhalena a oni museli sami uprchnout na Západ, se stali velice ceněnými kurýry (neboli agenty-chodci), kteří vykonávali mise v komunistickém Československu.

Pojďme se ale na recenzovanou knihu podívat podrobněji. Je rozčleněna do 23 kapitol, a navíc obsahuje bonus ve formě rozhovoru se synem převaděče Jana Petroviče. O „králi Šumavy“ pojednává především úvodní kapitola s názvem „Josef Hasil – první převod osob za hranici“. Má mnohem širší záběr, než by název napovídá. Autor sice čtenáře podrobně seznamuje s okolnostmi první Hasilovy akce, jež skončila fiaskem, respektive Hasilovým zatčením, odsouzením a uvězněním, ale ještě předtím detailně pojednává o jeho rodině. Jedná se v podstatě o jakousi genealogickou sondu, která je v realitě postupného vytváření hasilovského mýtu nesmírně cenná.³ O tom, jak důkladně si autor počínal, svědčí třeba vypátrání dnes již zcela zapomenutého a neudržovaného hrobu nevlastní sestry Josefa Hasila Valburgy Jelínkové (1910–1945) a jejího dítěte na hřbitově v Protivíně.⁴ „Král Šumavy“ prochází ještě dalšími dvěma kapitolami, v nichž jsou vysvětleny různé souvislosti jeho zapojení do protikomunistického odboje, zejména pak důvody zahájení spolupráce s ilegální organizací působící v Písku, jež nesla název III. O. B. (Třetí osvobozovací boj). Ve zbylých dvaceti kapitolách jsou však rozpracovány, a to velice pečlivě, životní osudy zmiňovaných členů milešické převaděčské skupiny.

Činnost těchto lidí je zajímavá z několika hledisek. Předně stojí za pozornost geneze jejich ilegální práce. Zprvu – hovoříme o květnu 1948 – je ryze amatérská, vedená snahou pomoci těm, kteří se z důvodů tíživých politických poměrů rozhodli odejít do exilu. Jan Petrovič a Jan Rachač, kteří se úkolu zhostili, přitom neměli s ilegálními přechody hranic žádné vlastní zkušenosti. Aby mohli vyhovět těm, kteří se ocitli v nouzi, museli se nejprve sami „zaučit“, resp. stát se převaděči. K tomu bylo zapotřebí disponovat specifickou znalostí terénu směrem ke státní hranici. Z toho důvodu se snažili kontaktovat jakéhosi německého pašeráka, který by je do tajů nebezpečného řemesla (v jeho případě nešlo pochopitelně o převádění lidí, ale o přenášení zboží) zaslavil. Když to nevyšlo, s pomocí jedné mladé obyvatelky Milešic nakonec vytvořili funkční přechodový kanál sami. Šlo o trasu začínající v Milešicích, která vedla přes boubínskou oboru na Lenoru, kde překračovala Teplou Vltavu, aby pak následně pokračovala zalesněným Radvanovickým vrchem k vysídlené osadě Dolní Cazov. Cílovým místem byla bavorská usedlost Bayerisch Häusl v osadě Schnellenzipf, kde byli uprchlíci předáváni do péče tamějšího hospodáře a jeho rodiny. Celá akce, která se odehrávala pod příkrovem tmy, znamenala, že uprchlíci museli ujít dvacet kilometrů, v případě převaděčů pak dvojnásobek,

3 Jeho součástí je jak beletristické, tak filmové zpracování tématu. Viz např. beletristická kniha *Návrat Krále Šumavy. Román o Josefu Hasilovi* (ŽÁK, David Jan, Labyrint, Praha 2012); televizní seriál *Král Šumavy: Fantom temného kraje* (scénář David Ondříček, Tomáš Vávra, režie David Ondříček, premiéra 23. 9. 2022 na mezinárodním festivalu seriálů Serial Killer v Brně). V době psaní této recenze (prosinec 2024) vstoupil do českých kin celovečerní dokumentární film o Josefu Hasilovi *Králové Šumavy* (scénář a režie Kris Kelly).

4 V případě Valburgy Jelínkové šlo o prvorozené (a nemanželské) dítě matky „krále Šumavy“ Rosálie Hasilové (1888–1972). Valburga Jelínková zemřela při porodu, přičemž nepřežilo ani její dítě.

neboť dotyční se vždy po krátkém odpočinku vraceli zpět do Milešic. Dodejme, že prvními úspěšně převedenými osobami byli někdejší českoslovenští letci z Velké Británie, tedy příslušníci RAF, Štefan Dúbrava a Vlastimil Zahradníček.

Milešická skupina převaděčů byla nakonec v únoru 1949 komunistickými bezpečnostními složkami rozkryta. Jan Rachač byl zatčen a uvězněn (stalo se tak již v září 1948, nicméně tehdy ještě k prozrazení ostatních nedošlo), František Jaroš prozatím zůstal v ČSR, neboť se domníval, že mu zatím bezprostřední nebezpečí nehrozí (zatčen byl až v říjnu 1949). Ostatní byli nicméně nuceni sami hledat spásu za hranicemi. Zatímco Jan Petrovič, který se v uprchlickém táboře ocitl s manželkou, nakonec od dalších protikomunistických aktivit upustil a emigroval do Austrálie, Jaroslav Důra, Jan Mašek a Jaroslav Kaska naopak své odbojové angažmá prohloubili. V Bavorsku se totiž transformovali na plnohodnotné kurýry, kteří měli plnit zpravodajské úkoly, přičemž převádění osob na Západ tvořilo jen jednu z mnoha položek v jejich odbojovém „menu“ (dotyční měli v ČSR především sbírat špiónážní zprávy, zakládat funkční mrtvé schránky, přenášet a opatrovat různé předměty a vytvořit síť spolupracovníků). Zejména v případě Maška a Kasky si jejich cesty přes hlídanou hranici nijak nezadají s kousky „krále Šumavy“ Hasila, s nímž se ostatně velice dobře znali. Nejprve pracovali pro americkou zpravodajskou službu CIA, kde byl jejich řídícím důstojníkem Alois Šeda alias Šubrt, aby nakonec po chybě, ke které došlo ve vypjaté situaci, kdy se dostali do střetu s hlídkou Pohraniční stráže (při zmateném útěku na bavorské území zanechali za sebou kufr s citlivými zpravodajskými údaji), začali spolupracovat s Brity, konkrétně s Václavem Cukrem alias Viktorem Cookem. Jejich odbojovou činnost ukončilo zatčení v Rakousku v srpnu 1951 (Jaroslav Důra byl zatčen v ČSR již v červenci 1949). Přálo jim však štěstí, protože byli nejprve po mnoho měsíců vyšetřováni sovětskými vojenskými orgány v Moskvě, posléze pak v ČSR. K soudu s nimi a jejich spolupracovníky došlo až v dubnu 1954, kdy již docházelo po smrti Josifa Stalina a Klementa Gottwalda k částečnému uvolnění poměrů. Dlouhá, téměř tříletá prodleva tak v konečném důsledku znamenala, že byli odsouzeni „pouze“ k doživotním trestům, což by bylo dříve nemyslitelné – jediným možným scénářem by totiž bylo vynesení (a vykonání) hrdelního trestu.

V předchozím textu jsem sliboval reflexi některých prací, které cílí na stejné či podobné téma jako recenzovaná kniha badatele Pavla Moce. Ty, které vznikly za komunistického režimu, ponechme nyní stranou⁵ a zaměřme se na polistopadovou produkci. O Josefu Hasilovi, převaděcích či následně kurýrech Janu Petrovičovi, Janu Rachačovi, Janu Maškovi a Jaroslavu Kaskovi a jejich spolupracovnících se píše v knize *Kronika šumavských hvozdů* badatele Josefa Peka z roku 1998.⁶ Publikaci tvoří tříšt neuspořádaných informací, od mimořádně cenných vzpomínek

5 Mílna je především kniha režimního spisovatele ŠAROCH, Zdeněk: *Výstřely z hranice*. Naše vojsko, Praha 1978.

6 PEK, Josef: *Kronika šumavských hvozdů*, Papyrus, Vimperk 1998, s. 21, 22, 25–35, 168–170.

pamětníků přes přetištění různých zpráv a článků (domácích i exilových) až po představení tehdy dostupných informací opsaných z materiálů úřední povahy (rehabilitační rozsudky apod.). O Josefu Hasilovi či Jaroslavu Kaskovi najde čtenář zmínku v katalogu výstavy *Na frontě studené války (Československo 1948–1956)* z roku 2009, jejímž autorem je historik Prokop Tomek. Ta obsahuje vedle obecných informací k průběhu zpravodajských operací i jejich životopisné medailonky.⁷ Studie věnovaná přímo Jaroslavu Kaskovi spatřila světlo světa v roce 2012. Jejím autorem je historik Jiří Petráš. Obsahuje dokonce i přepis jeho rozhovoru s tímto kurýrem a převaděčem z března 2001 (tedy tři roky před Kaskovou smrtí).⁸ Petráš je ve své práci k této osobnosti protikomunistického odboje dosti kritický. Jeho hodnocení Kasky však zřejmě odráží i vnímání předlistopadového režimu jako takového – podle něj nebyly např. události z února 1948 komunistickým pučem, nýbrž změnou v souladu s ústavními pravidly, která navíc víceméně odpovídala politickým preferencím občanů ČSR.⁹ V tomto ohledu tedy není překvapením i závěr Petrášovy studie, v němž kurýrovi Kaskovi nepřipisuje zásluhu v boji proti totalitnímu režimu. Naopak spíše kvituje, že mu dotyčný nezpůsobil svou ilegální činností větší škodu: „Jedno je ale jisté. Stal se aktivním bojovníkem proti lidově-demokratickému Československu – aniž by svou rodnou zemi nějak více poškodil. Byl jedním z oněch pěšáků, kteří bojovali za jiné a byli v onom boji též obětováni.“¹⁰

Recenzovaná kniha Pavla Moce, žánrově spadající do literatury faktu, vnímá roli převaděčů a kurýrů pozitivně, tedy jako bojovníky za svobodu: „Stejně odvážně, jako bojovali proti německé okupaci Československa, se Mašek s Kaskou po únorových událostech roku 1948 rozhodli bojovat i proti nově nastupující komunistické totalitě,“ píše např. Pavel Moc v kapitole věnované zrodu milešické převaděčské skupiny (s. 73). Na jiném místě pak předkládá celkovou bilanci dvojice Kaska–Mašek: „Jan Mašek a Jaroslav Kaska patřili k nejvýznamnějším československým agentům-chodcům. V období let 1949–1951 uskutečnil každý z nich 11 zpravodajských cest, přičemž 10 z nich provedli společně. Byli i významnými převaděči. V rámci milešické převaděčské skupiny pomohli zorganizovat převod osmi osob za hranici, jako aktivní převodci pak převedli v rámci této skupiny do Německa

7 TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956. Katalog výstavy k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. ÚSTR, Praha 2009, s. 86–91.

8 PETRÁŠ, Jiří: Příběh Jaroslava Kasky, agenta-chodce. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 10. ABS, Praha 2012, s. 211–229.

9 „A co tedy říkáte na tvrzení mnoha lidí, kteří tvrdí, že šlo o komunistický puč? Teorie o komunistickém puči nebo převratu jsou už z toho, co jsem uvedl, liché, zavádějící a směšné. Veškeré tehdejší události byly součástí politického boje mezi jednotlivými stranami. Komunisté byli schopnější a měli větší podporu lidí. Když se podíváte na tehdejší ústavu a počet ministrů, kteří podali v únoru 1948 demisi, tak zjistíte, že se vše tenkrát odehrávalo podle ústavních pravidel.“ GÁLIS, Radek: Jiří Petráš: Komunisté byli schopnější a měli větší podporu lidí. *Českobudějovický deník.cz*, 5. 3. 2013 – viz https://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/jiri-petras-komuniste-byli-schopnejsi-a-meli-vetsi-podporu-lidi-20130305.html (citováno k 13. 1. 2025).

10 PETRÁŠ, Jiří: Příběh Jaroslava Kasky, agenta-chodce. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, č. 10. ABS, Praha 2012, s. 222.

dalších 17 spoluobčanů. Převody osob uskutečňovali i v době, kdy již přecházeli hranici jako agenti-chodci. V tom období převedli do Německa sedm osob, Jaroslav Kaska převedl za hranici dále i svoji manželku a malou dceru... (s. 219).“

Ve srovnání s tím, co bylo o hlavních hrdinech knihy v minulých letech napsáno (v některých případech se jedná skutečně jen o pouhé zmínky), jde Mocova publikace do hloubky a přináší zcela nové informace. Ty autor čerpal jednak z archivního výzkumu tisíců stran dokumentů, jednak z trpělivého shromažďování podkladů, které vznikly na základě jeho rozhovorů s pamětníky. Osobně také opakovaně navštěvoval všechna místa, kde se události tehdejších let odehrávaly, z čehož pořizoval fotodokumentaci, která je rovněž součástí knihy. Pavel Moc se bezpochyby úspěšně vyrovnal s výzvou, jakou představuje zpracování osudů kurýrů a převaděčů, kteří v jeho knize vystupují. Vždyť rekonstruování jejich ilegálních aktivit je nejen složité samo o sobě; tyto aktivity se ale navíc vzájemně prolínají způsobem, který pokus o jejich přehledné zpracování dost komplikuje. V tomto ohledu se samotná kompozice publikace – tedy dělení a obsah jednotlivých kapitol, jejich vzájemná návaznost atd. – ukazuje jako funkční. Nesporným přínosem je rovněž autorova snaha – korunovaná téměř vždy úspěchem – sledovat osudy protagonistů a jejich blízkých až do konce jejich pozemské pouti. Čtenář se tak např. dozví o neuvěřitelném příběhu Marie Vávrové, snoubenky Josefa Hasila. Na tuto mladou ženu komunistická tajná policie po jejím propuštění z výkonu trestu nasadila svého spolupracovníka, který o ní podával svým nadřízeným zasvěcené informace. Dotyčný se nicméně do objektu svého zájmu posléze zamiloval a Marii si vzal za ženu. Jestli se někdy dozvěděla o jeho původní přísně tajné roli, ovšem nevíme (s. 51).

Na tomto místě je zapotřebí zdůraznit, jakou strašlivou cenu odbojáři a jejich rodiny za ilegální činnost zaplatili. Ať již šlo o mučení a týrání ze strany komunistických vyšetřovatelů, kruté věznění či násilné odloučení od svých blízkých, včetně nejmenších dětí... Například Jaroslav Petrovič, syn šumavského převaděče Jana Petroviče (viz úvod recenze), své rodiče, kteří se museli před zatčením spasit útekem za hranice, již nikdy nespatriil.

Knihá badatele Pavla Moce pochopitelně nemá jen klady. Za nešťastné například považují opakované používání adjektiva *protistátní* při označování ilegální činnosti namířené proti komunistickému režimu. V tomto případě měly být použity alespoň uvozovky, neboť jinak fakticky přejímáme dobový ideologický slovník. Upozorňuji rovněž na nepřesnost, kdy jsou aktivity československých exilových zpravodajských skupin pod patronací americké strany (skupiny řízené plukovníkem americké armády Charlesem Katekem) ztotožněny s armádní kontrarozvědkou Counter Intelligence Corps (CIC). Ve skutečnosti se jednalo o jinou, veřejnosti mnohem známější Central Intelligence Agency (CIA).¹¹ Pokud jsem vyslovil uznání

11 Srov. např. PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Díl III. 1945–1961*. Themis, Praha 2002, s. 219, 376; LUKEŠ, Igor: Selhání tajných služeb. *Securitas Imperii*, 2009, č. 15, s. 12–41. ŽÁČEK, Pavel: Charles Katek, oddaný pří-

za snahu zachytit životní běh vybraných šumavských převaděčů v jejich plné šíři, pak se musím pozastavit nad absencí důležité informace, že se totiž Jaroslav Kaska a Jan Mašek stali ve výkonu trestu, respektive po propuštění, spolupracovníky StB.¹² Jak jsem dotazem zjistil, příslušná pasáž v knize původně měla být, nicméně na základě výslovné prosby téměř osmdesátileté vdovy po Janu Maškovi se autor nakonec rozhodl ji z definitivní verze rukopisu odstranit. To ovšem představuje dosti problematický krok, jakkoli bereme v potaz morální dilema, kterému zde čelil.

Navzdory shora uvedeným výtkám lze konstatovat, že recenzovaná publikace významně obohacuje doposud vydanou literaturu k tématu protikomunistického odboje. V užším vymezení, tedy pokud hovoříme o činnosti šumavských převaděčů po únoru 1948, jde o zcela průkopnickou práci. Je jisté, že na ni budou další badatelé navazovat, přičemž překonat její faktografický záběr bude těžké, ne-li dokonce nemožné.

tel naší věci. Nástin americko-československé zpravodajské spolupráce v letech 1943–1945. *Historie a vojenství*, 2023, č. 3, s. 62–81.

12 K této kauze se dochovaly průkazné dokumenty v Archivu bezpečnostních složek. Jedná se o vyšetřovací spisy archivních čísel 938205, 7240 (Jaroslav Kaska) a 623865 (Jan Mašek). Zde je nicméně zapotřebí upozornit na skutečnost, že podpis spolupráce nebyl v žádném případě dobrovolným aktem. Odehrál se v kontextu věznění obou mužů i jejich nejbližších příbuzných včetně sourozenců a rodičů! V případě Kasky navíc spolupráce nikam nevedla. U Maška ovšem nabyla intenzivnější podoby.